

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук,
професора Цехана Дмитра Миколайовича
на дисертацію Будіка Ігоря Миколайовича
«ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ,
ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ І ПРЕКУРСОРІВ, ЩО
ВЧИНЯЮТЬ ЗЛОЧИННІ ОРГАНІЗАЦІЇ»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертації. Актуальність теми, що стосується запобігання злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, які вчиняються злочинними організаціями, зумовлена тим, що ця категорія правопорушень становить серйозну загрозу для безпеки суспільства та держави. Поширення наркотиків супроводжується ростом злочинності, деградацією молоді, зниженням загального рівня здоров'я населення, а також корупцією і послабленням авторитету правових інституцій. Особливо небезпечним є той факт, що значна частина таких злочинів здійснюється організованими групами, які мають розгалужену структуру, фінансову підтримку та ресурси, що дозволяють їм уникати кримінального переслідування. На тлі глобалізації й активного використання сучасних технологій, таких як криптовалюти та анонімні комунікаційні платформи, злочинні організації суттєво ускладнюють роботу правоохоронних органів. Це вимагає глибокого аналізу існуючої системи запобігання та вироблення нових, ефективніших методів протидії. Таким чином, обрана тема є не лише важливою з теоретичної точки зору, а й має велике практичне значення для забезпечення правопорядку та захисту суспільства від наркозлочинності.

Оформлення дисертації.

За результатами вивчення дисертації та наукових публікацій Будіка Ігоря Миколайовича, зарахованих за темою дисертації, можна стверджувати, що

наукова праця оформлена згідно з нормативними вимогами, передбаченими для такого виду робіт, написана державною мовою з дотриманням наукового стилю. Положення, висновки та пропозиції, що містяться у науковій праці, в цілому характеризуються аргументованістю і послідовністю. У роботі не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікацій. Висновки відповідають сутності розглянутих питань і відзначаються чіткістю викладених думок.

Дисертація становить самостійне дослідження, усі сформульовані в дисертації положення та висновки ґрунтуються на власних дослідженнях. Для аргументації окремих положень було використано праці інших науковців, на які зроблено відповідні посилання.

Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Результати наукового дослідження апробовано на науково-практичних заходах різного рівня та опубліковано у 12 наукових працях, серед яких п'ять статей у наукових фахових виданнях України та сім тез доповідей на конференціях. Основні положення дисертації в достатній мірі розкриті в представлених публікаціях.

На основі поданої інформації з дисертації Будіка Ігоря Миколайовича можна зробити висновок, що повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій у публікаціях є достатньою і відповідає вимогам до дисертаційної роботи на здобуття ступеня доктора філософії.

Новизна представлених результатів, проведеного здобувачем дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є комплексним науковим дослідженням сучасних проблем запобігання злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, що вчиняють злочинні організації. За результатами системного аналізу результатів теорії та правозастосовної практики, досвіду інших країн і

міжнародних організацій аргументовано низку нових концептуальних положень, висновків і пропозицій щодо розв'язання цих проблем.

Серед теоретично нових положень, сформульованих у межах дисертаційного дослідження:

1. Обґрунтовано необхідність виокремлення підстав кримінальної відповідальності за пропозицію незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, шляхом доповнення ст. 307 КК України або створення окремої статті 307-1.

2. Встановлено особливості реалізації кримінальної відповідальності учасників злочинних організацій у сфері наркообігу.

3. Проведено ретроспективний аналіз злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків за 2020–2024 роки, що засвідчив зростання кількості наркозлочинів, зокрема тих, які вчиняються злочинними організаціями, та збільшення їх частки в структурі організованої злочинності.

4. Визначено основні риси сучасного організованого наркобізнесу, серед яких: активне використання цифрових технологій, високий рівень конспірації, соціальна інфільтрація, поширення внутрішнього виробництва синтетичних наркотиків тощо.

5. Доведено недосконалість звітності органів правопорядку у частині фіксації злочинів, передбачених ст. 307 КК України; запропоновано оновлення методології статистичного обліку з метою достовірного відображення організованого наркообігу.

6. Удосконалено напрями протидії діяльності злочинних організацій у сфері наркообігу з урахуванням міжнародного досвіду та положень державних стратегічних документів, зокрема у частині цифровізації, конфіскації активів і міжнародної кооперації.

7. Систематизовано детермінанти наркозлочинів, що вчиняються організованими об'єднаннями, включно з соціально-економічними, правовими, політичними, психологічними та організаційно-управлінськими чинниками.

8. Сформульовано дефініцію пропозиції як кримінально значущої дії у сфері наркообігу, з урахуванням обставин, що її підтверджують, та її значення для кваліфікації злочинів.

9. Запропоновано типологізацію суб'єктів організованого наркобізнесу, з виділенням функціональних ролей.

10. Розроблено пропозиції щодо удосконалення кваліфікуючих ознак ст. 307 КК України, зокрема у частині місця вчинення злочину, і визнано недоцільним додавання ознаки вчинення злочину злочинною організацією.

11. Запропоновано нову редакцію підстави для звільнення від кримінальної відповідальності за ч. 4 ст. 307 КК України для осіб, що співпрацюють з правоохоронцями.

12. Розвинено уявлення про кримінально-правові ознаки злочинних організацій у сфері наркообігу (стійкість, ієрархія, цілі), що мають значення для правової кваліфікації.

13. Удосконалено кримінологічну характеристику злочинних організацій у сфері наркоторгівлі з урахуванням їхньої спеціалізації, структурної організації, засобів конспірації й технологічного оснащення.

14. Піддано критиці підхід до тлумачення стійкості злочинних об'єднань у постанові Пленуму ВСУ № 13, з огляду на її суперечність сучасним дефініціям організованої злочинності.

15. Запропоновано моделі кримінальної відповідальності учасників організованого наркобізнесу: суворе покарання для організаторів, натомість — стимули до співпраці для рядових учасників.

16. Обґрунтовано необхідність обмеження суддівського розсуду у справах щодо організованої наркозлочинності з метою запобігання надто м'якому покаранню.

Загалом, дисертант не лише систематизував наявні наукові підходи, а й сформулював нові концептуальні положення, що мають реальне значення для правозастосовної практики та розвитку кримінального законодавства та практики запобігання кримінальним правопорушенням. Робота демонструє

здатність до самостійного мислення, формулювання аргументованих позицій, а також інтеграцію міжнародного досвіду.

Наукова обґрунтованість результатів проведених здобувачем досліджень та їх відповідність темі дисертації.

Структура дисертації ґрунтується на комплексному підході щодо дослідження проблем запобігання злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, що вчиняють злочинні організації.

Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (231 найменування на 27 сторінках) і 4 додатків на 20 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 274 сторінки, з них обсяг основного тексту – 214 сторінок.

При написанні роботи опрацьовано *достатній масив джерел*, що охоплює як законодавчі акти, так і наукові публікації. Особливо імпонує використання джерел іноземною мовою.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості *є переконливими*. При їх обґрунтуванні використано не лише правові та наукові джерела, а й емпіричні матеріали.

Результати дисертаційного дослідження Будіка Ігоря Миколайовича є науково обґрунтованими, логічно послідовними та належно структурованими відповідно до мети, завдань і предмета дослідження. У дисертації забезпечено системний підхід до запобігання злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, що вчиняють злочинні організації, що реалізовано шляхом залучення як загальнонаукових, так і спеціально-юридичних методів пізнання, застосованих у взаємозв'язку.

Наукова обґрунтованість результатів проведених досліджень забезпечується різноманітністю опрацьованої джерельної бази, емпіричною базою, веденням коректної полеміки, що дозволило автору виконати поставлені завдання.

Дисертація побудована на чітко визначених меті та завданнях, які відповідають темі. Об'єктом обрано організовану злочинність у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів та правовідносини, що виникають у процесі протидії їй, що логічно поєднано з предметом – кримінологічною характеристикою та запобіганням злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, що вчиняють злочинні організації.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні матеріали Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України за 2020–2024 роки, понад 60 вироків, винесених упродовж 2008–2024 років у Дніпропетровській, Донецькій, Київській, Кіровоградській, Львівській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Тернопільській, Херсонській, Черкаській областях і м. Києві щодо учасників злочинних організацій, що вчиняли злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів.

Усі теоретичні розробки, висновки та пропозиції, викладені в дисертації, безпосередньо впливають із її теми та охоплюють її повною мірою. Жодна із запропонованих ідей не виходить за межі окресленого дослідницького поля, що свідчить про чітке дотримання дослідницької логіки та високий рівень наукової зрілості Будіка Ігоря Миколайовича.

Таким чином, результати дисертаційного дослідження відповідають темі, є науково обґрунтованими, теоретично вагомими та практично значущими, що підтверджує належний рівень виконання наукової кваліфікаційної роботи.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Аналіз змісту дисертації дозволяє зробити висновок про високий рівень виконання поставлених у роботі наукових завдань. Мета дослідження – розроблення теоретичних положень і практичних рекомендацій з удосконалення системи запобігання злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, що вчиняють

злочинні організації – реалізована повною мірою через вирішення чітко окреслених завдань, що охоплюють як теоретико-догматичні, так і прикладні аспекти досліджуваної проблематики.

Будік Ігор Миколайович продемонстрував належне оволодіння методологією наукового пізнання.

Для досягнення мети дослідження застосовано комплекс наукових методів. Діалектичний метод дав змогу дослідити організований наркобізнес у динаміці та взаємозв'язку явищ, що дозволило виявити тенденції злочинної діяльності (розділи 2, 3). Формально-логічний метод використано для уточнення понять, класифікації явищ та формулювання висновків (розділи 1–3). Порівняльно-правовий метод забезпечив аналіз національного та зарубіжного законодавства щодо протидії наркозлочинності (розділ 3). Системно-структурний метод дозволив визначити будову злочинних організацій та класифікувати запобіжні заходи (розділи 1–3). Статистичний метод застосовано для обробки емпіричних даних про рівень, динаміку та особливості наркозлочинності (підрозділи 1.3, 2.1, додатки). Метод аналізу документів використано при вивченні судової практики (розділи 1–3, додатки).

Методологічна культура автора проявляється і в логічній послідовності структури дисертації, і в системному характері викладу матеріалу, і в обґрунтованості запропонованих висновків та рекомендацій. Обґрунтованість висновків підтверджується не лише аналізом чинного кримінального законодавства, а й використанням статистичних даних, судових рішень, проєктів нормативно-правових актів, а також актуальної зарубіжної наукової думки.

Узагальнюючи викладене, слід констатувати, що Будік Ігор Миколайович повною мірою оволодів методологією юридичної науки та успішно застосував її інструментарій для досягнення поставленої наукової мети. Рівень реалізації дослідницького завдання відповідає вимогам, що висуваються до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Практичне значення одержаних результатів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки та пропозиції, які містяться в роботі, упроваджені та використовуються в:

- законотворчій діяльності – для вдосконалення законодавства щодо запобігання злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, що вчиняють злочинні організації;
- правозастосовній діяльності – під час розслідування цих злочинів, а також запобігання їм (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 7 лютого 2025 року № 20675-2025);
- науково-дослідній діяльності – у дослідженнях проблем запобігання злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, що вчиняють злочинні організації (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 11 березня 2025 року № 23-нд);
- освітньому процесі – під час викладання навчальних дисциплін з кримінології та кримінального права (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 11 березня 2025 року № 22-оп).

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

Позитивно оцінюючи рецензовану працю, вважаю за доцільне звернути увагу на окремі дискусійні аспекти досліджуваної проблематики, висловити свої міркування та побажання з цього приводу.

1. Формуючи кримінально-правову характеристику досліджуваного типу злочинних організацій, автором детально звернута увага на критерій їх ієрархічності та особливостей структурно-функціональної побудови. Так, автор наводить приклад наявності у структурі таких організацій «фінансового блоку». Зважаючи на стійку потребу таких злочинних організацій щодо легалізації своїх доходів, хотілось би почути позицію автора щодо складу такого блоку злочинних організацій, розподілу ролей у середині такого блоку та типовий рівень професійної компетенції їх учасників.

2. Автором також доволі ґрунтовно проаналізовані питання структури та динаміки таких злочинів, а також неодноразово використовується термінологічна конструкція «наркобізнес». Зважаючи на це, хотілось би почути позицію автора чи можна стверджувати на наявність в Україні такого комплексного та структурованого криміногенного явища як кримінальний ринок наркотиків та основних його трансформацій в умовах війни.

3. Крім того, слушно було б почути позицію автора щодо політики лібералізації у цій сфері, наприклад виключення канабісу із переліку особливо небезпечних наркотичних засобів та існуючих тенденцій щодо легалізації продажу окремих видів наркотичних засобів з медичною метою.

4. Чи не вважає автор, що за аналогією з іншими нормами КК України, зокрема ст.ст.309 та 307, слушно закріпити заохочувальну норму у ст. 310 КК України, зокрема щодо звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вчинила незаконний посів та вирощування снотворного маку чи конопель у разі її добровільного повідомлення про таку діяльність до правоохоронних органів до моменту можливості використання таких рослин як сировини для виготовлення наркотичних засобів.

Висловлені міркування у переважній більшості стосуються дискусійних питань, не впливають на належний науковий рівень дисертації, не піддають сумніву основні наукові результати, отримані здобувачем, і лише підтверджують складність і злободенність досліджуваної проблематики.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.
Дисертація Будіка Ігоря Миколайовича «Запобігання злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, що вчиняють злочинні організації» за актуальністю, ступенем новизни представлених результатів, їх наукової обґрунтованості, повноти викладення в опублікованих наукових працях, рівнем виконання поставленого наукового завдання та володіння методологією наукової діяльності відповідає вимогам, які висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Рецензована робота відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її авторка – *Будіка Ігоря Миколайовича* заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**Професор кафедри криміналістики,
детективної та оперативно-розшукової діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор**

Дмитро ЦЕХАН

Підпис професора Д.М. Цехана засвідчую

**Проректор з навчальної роботи
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор**

Галина УЛЬЯНОВА

